

מתוך התערוכה "קולות וצלילים" במחיאון נחום גוטמן

נחום גוטמן, הקונצרט הראשון. נוגע בפלא

החלפה
12/2/10

פרלחים | אורי הולנדר

זמר המפוחית המפורזלת

הטבע הרום, זה ההולנדי של המאות ה-16 וה-17, במובן זה שהם מעידים על עושר שיובא מר-חוק, "מעבר להרי טירול", אלא שייצוגם שונה תכלית השוני מן האובייקטים הארצישראליים הטיפוסיים של גוטמן, המעידים על עושרה של הארמה, ובאופן עקיף גם על הבעלות הנרמזת עליה.

הכנר הנפלט ממעי הדג אל החוף, הפסנתרן (רובינשטיין) מטושטש הפנים, דיוקנו הנהדר והדינמי של טוסקניני, הרחוק כל כך מדמויותיו הסטאטיות של גוטמן, ופסליהם של נגני הצ'לו או הקונטרבס שמיתרי כליהם נהפכו לסימן מוארך שחרתה קשתו או ידו של הנגן בגוף החי, כלומר בכלי - כל אלה מבטאים לא רק צורך מוחשי מאוד לגעת באדמה בתיווכה של אמנות הצליל, כי אם גם להרפות מן המגע הזה באמצע עות אותם צלילים עצמם; צלילים "אחוזי בית", שהם אקסטריוסוריה.

"מה תעשה, וינדרמייר?" נשאל נגן המפוחית בסיפורו של באבל, והלה משיב: "לא הייתי במור לדת חמישים ושתיים שנים, אחזור לטיבינגן...". ה"מולדת" מופיעה תמיד בקונצרטים ראשונים ואחרונים, אלא שמכורח תהליך טמיר היא מצ' מיחה באירועים מעין אלה (ככתוב בשיר ושמו "התבנית והנוף") "כמיהה לדבר אחר, לא-מול-דת". וכמיהה זו נישאת מהרי טירול לתל-אביב, ומתל-אביב לאורסה, ומאורסה לשאר מחקיה, וכמו כל אגדה שסופה גזור מראש, בראשיתה אחריתה.

את "רוח התקופה", הן מטונימיה של מפגש הש' פתיים המנגנות בכרול המפוחית, ולמפגש זה יש ערך החורג מן הרישום הפחמי. "מכל המועדון שברחוב פראו ברונסקי עולה ריחה של אורסה, ואולי רק משום כך התחלתי לדבר עליו", כותב באבל ברשימה יפה אחרת (עמ' 33), וריחה של קטרינשטט הזכיר לאפי ריחות מדומיינים שא' פפו תערוכת ציורים תל-אביבית, שביקרת בה לפני שבועות אחדים.

התערוכה "קולות וצלילים" המוצגת כעת במחיאון נחום גוטמן שבשכונת נווה צדק מציגה איורים, תמונות ופסלים החוגגים כולם את אוירת "הקונצרט הראשון"; המוסיקה המגיג' עה לראשונה אל תל-אביב הקטנה והישנה, ש"אנשים בה מעט", ואלה מתכנסים על גבעת החול השכונתית להאזין לצלילי כינור הממלא את הערב.

גם כאן, למרות מה שעשוי להצטייר כפתיי (ולעיניים ביקורתיות יותר - כקולוניאלי) וחרף זמזומם של זכוכי הנוסטלגיה המתעופפים בין שורות הטקסט הכתוב, יצירות אלה של גוטמן נוגעות ונגועות באותו פלא העוטף את שוררי תיו של באבל; דבר-מה גדול יותר מן ההתרח' שות עצמה, הקשור ביכולתה של המוסיקה לא רק לייצג מקום או להחיות מקום כי אם להיות מקום, שראשיתו ואחריתו חד הן.

כלי הנגינה והנגנים עצמם המופיעים בציורים אלה של גוטמן מזכירים במשהו את הפצי המותרות שהופיעו בתור הזהב של ציורי

הבתי את רשימתו הקצרה של איסאק באבל, "קונצרט בקטרינשטט" (מתוך הכרך השלישי של כל כתביו, "מסות, זיכרונות ונאומים", תירגמה מרוסית המוטל בריוסף, הוצאת כרמל, 2009, עמ' 84-86). כבר מן המשפט הראשון: "לאט עולה וינדרמייר על הבמה שבמרכז המסבאה. הוא עיוור. בנו המנומנם מגיש לו את המפוחית המפורזלת ארד כהה. אנו שומעים שיר שנישא לכאן מהרי טירול".

אין ברשימה זו או בסיפור קצר זה משהו שלא קראתי כבר במקומות אחרים: המשוגע "בעל פני ואגנר" הנרדם על הרלפק, יחידת הנכים המפצ' חת תפוחי אדמה פריכים, בנו של העיוור הסופר בשביל אביו את הכסף, הקונצרט העלוב שנהפך לשירת הברבור של המסבאה, מסבאה שלקוחו' תיה הטובים נטשוה, והמוסיקה החלודה הנישאת מן ההרים.

הכל נצבע בצבעי הפחם המוכרים מן הר" מאנים ההיסטוריים הגדולים ומיצירות המופת הקטנות על שקיעתה של אירופה. אבל אפים למודי ניסיון יוכלו להריח כבר מן המשפט הרא' שון את ריחו המוכר של דבר-מה שקשה לעמוד בפניו; קסם הקונצרט האחרון.

תיאורם המדויק של פוקדי המסבאה - קהלו של נגן המפוחית המפורזלת - לא אמור ללחוץ כאן על בלוטות הרמק (מה גם שתמונה סיפורית זו נחתמת ב"מישהו מהקומיסרים שעומד על הבמה" ו"נושא נאום לעם"). רמיות אלה, החיות